

بالا رفتن توقعات و تاثیر آن بر ازدواج جوانان^۱

چکیده

ازدواج یکی از ابعاد مهم زندگی هر فرد و زمینه‌ساز تشکیل خانواده، به‌عنوان بنیادی‌ترین نهاد اجتماعی، به‌شمار می‌رود. در سال‌های اخیر، یکی از دلایل اصلی تأخیر در ازدواج جوانان، افزایش سطح توقعات آن‌ها از زندگی مشترک است. این پدیده نه‌تنها موجب بالا رفتن سن ازدواج می‌شود، بلکه بستر بروز آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی را نیز فراهم می‌سازد. در این مقاله، عوامل مؤثر بر افزایش توقعات از جمله تجمل‌گرایی، رسوم دست‌وپاگیر فرهنگی، تأثیر رسانه‌ها، و نقش والدین در شکل‌گیری انتظارات غیرواقع‌بینانه بررسی شده است. همچنین به این مسئله پرداخته می‌شود که چنانچه این توقعات کنترل نشوند، حتی در صورت وقوع ازدواج، زندگی مشترک با دشواری‌ها و سخت‌گیری‌های متعددی مواجه خواهد شد. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است.

واژگان کلیدی: ازدواج؛ توقعات بالا؛ جوانان؛ خانواده

مقدمه

ازدواج، یکی از مهم‌ترین مراحل زندگی هر انسان و از سنت‌های مؤکد اسلام است که آثار فردی، خانوادگی و اجتماعی فراوانی دارد. این پیوند مقدس، علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای طبیعی و روانی انسان، زمینه‌ساز تشکیل خانواده و حفظ عفت و سلامت جامعه می‌باشد. ازدواج به‌موقع، برکت و آرامش را به زندگی می‌آورد و تأخیر در آن، زمینه‌ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی همچون گسترش روابط نامشروع، فحشا، و سستی بنیان خانواده‌ها خواهد شد. در شرایط کنونی، یکی از موانع اصلی در مسیر ازدواج جوانان، بالا رفتن سطح توقعات آنان از زندگی مشترک است. برخلاف آموزه‌های دینی که سادگی، قناعت، و تسهیل در امر ازدواج را توصیه می‌کنند، بسیاری از جوانان تحت تأثیر فضای رسانه‌ای و نگاه‌های تجمل‌گرایانه، انتظاراتی فراتر از توان واقعی خود و خانواده‌ها دارند؛ امری که ازدواج را دشوار و

^۱ رقیه امینی طلبه سطح ۲ حوزه علمیه حضرت زهرا (س)

دست‌نیافتنی جلوه می‌دهد. چنان‌که امام علی (ع) می‌فرماید: «من تزوّج فقد أحرز نصف دینه»؛ کسی که ازدواج کند، نیمی از دین خود را حفظ کرده است

بسیاری از افرادی که ازدواج را به تأخیر می‌اندازند، لزوماً به‌دلیل نداشتن امکانات مالی نیست، بلکه بلندپروازی‌ها و توقعات بی‌جا باعث می‌شود این امر حسنه را به تأخیر بیندازند و یا از آن صرف‌نظر کنند^۱ از آنجا که ازدواج نه‌تنها نیاز شخصی، بلکه بخشی از مصلحت عمومی جامعه است، باید راهکارهایی برای رفع موانع آن ارائه شود. در این مقاله، با رویکردی توصیفی-تحلیلی، ابتدا به عوامل فرهنگی و اجتماعی افزایش سطح توقعات جوانان پرداخته می‌شود و سپس نقش خانواده‌ها در شکل‌گیری این انتظارات بررسی خواهد شد.

امحمدپور و تقوی^۲ که به تأثیر انتظارات خانواده‌ها در شهر تبریز پرداخته، و پژوهش بنی‌جمالی و صادقی^۳ که به روش کیفی و از طریق مصاحبه با جوانان تدوین شده-تمرکز مقاله حاضر بر نقش توقعات بالا از سوی جوانان و والدین در کمرنگ شدن میل به ازدواج است

عوامل بالا رفتن توقع جوانان از ازدواج: در ابتدا باید بگوییم که عوامل بالا رفتن ازدواج در جوانان ابعادی دارد که ما نخست به سراغ بعد اجتماعی آن می‌رویم

۱- اجتماعی

زندگی اجتماعی، گرچه لازمه‌ی حیات انسان است و بدون آن استمرار زندگی بشری امکان‌پذیر نیست، اما چنان‌چه در سیاست‌گذاری‌ها و مدیریت فرهنگی جامعه دقت کافی صورت نگیرد، پیامدهای نامطلوبی به‌دنبال خواهد داشت^۴ یکی از این پیامدها، بروز آداب و رسوم نامعقول و دست‌وپاگیر در فرآیند ازدواج است؛ سنت‌هایی که گاه چنان با رنگ و لعاب مذهبی آمیخته شده‌اند که مخالفت با آنها نوعی بی‌دینی یا بی‌احترامی به عرف تلقی می‌شود. در بسیاری از موارد، این سنت‌ها-از جمله تشریفات سنگین خواستگاری، عقد و عروسی، خرید طلا و وسایل گران‌قیمت برای عروس و داماد، و برخی رسوم محلی-بیش از آن‌که با عقلانیت و آموزه‌های دینی هماهنگ باشند، برخاسته از چشم‌وهم‌چشمی و رقابت‌های

۱ امینی، جوان و همسرگزینی

۲ محمدپور، تقوی، عوامل اجتماعی بالا رفتن سن جوانان

۳ بنی‌جمال، صادق، جوانان و موانع ازدواج

۴ رجبی، سن ازدواج: عوامل افزایش و راهبرد کاهش آن

ظاهر بینانه هستند. در حالی که در سیره پیشوایان دینی، ساده‌زیستی در ازدواج همواره مورد تأکید بوده است. برای نمونه، ازدواج حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه زهرا (س) با نهایت سادگی برگزار شد، بی‌آنکه نشانی از ریخت‌وپاش‌های امروزی در آن دیده شود در ادامه، به دو مورد از مهم‌ترین مظاهر این تجمل‌گرایی اجتماعی پرداخته می‌شود

۱-۱- جهیزیه سنگین

جهیزیه، که در اصل باید وسیله‌ای برای تسهیل آغاز زندگی مشترک باشد، به‌دلیل نگاه‌های غلط اجتماعی، به عاملی تنش‌زا و مانعی برای ازدواج تبدیل شده است. خانواده‌ها گاه زیر بار سنگین هزینه‌های جهیزیه‌ای می‌روند که کارکردی جز خودنمایی در میان فامیل و همسایگان ندارد. به‌ویژه در فرهنگ شهری مصرف‌گرا، که فرد برای اثبات موقعیت اجتماعی خود، به مقایسه با دیگران سوق داده می‌شود، هزینه تهیه جهیزیه به شکل نگران‌کننده‌ای افزایش یافته است^۱ بر اساس نظریه مصرف نسبی دوسنبری، گرانش افراد به مصرف، تا حد زیادی متأثر از مصرف دیگران است. با گسترش فرهنگ مصرفی و فاصله گرفتن از ارزش‌های تولیدمحور، خانواده‌ها به‌ویژه در طبقات متوسط، تحت فشارهای اجتماعی مضاعفی قرار می‌گیرند که آنان را وادار به تأمین جهیزیه‌ای فراتر از توان واقعی خود می‌سازد^۲ این روند، نه‌تنها موجب تأخیر در ازدواج می‌شود، بلکه سطح انتظارات پسران و خانواده‌هایشان را نیز به‌صورت غیرواقعی بالا می‌برد

۱-۲- مهریه‌های سرسام آور: یکی دیگر از مصادیق افزایش توقعات، پدیده‌ی مهریه‌های سنگین است. خانواده‌ها، در مواجهه با ناامنی روانی حاصل از افزایش آمار طلاق و اختلافات خانوادگی، گاه به‌اشتباه می‌پندارند که مهریه‌ی سنگین، تضمینی برای دوام زندگی مشترک است. از همین رو، مهریه‌هایی با اعداد نمادین چون ۱۲۴ هزار سکه یا ۷۲ سکه به نیت تعداد پیامبران یا شهدای کربلا تعیین می‌کنند، بی‌آنکه توجهی به توان مالی واقعی داماد داشته باشند^۳ این در حالی است که مهریه در اسلام، نشانه‌ی احترام و محبت است، نه ابزار معامله یا فشار اجتماعی. چنان‌که در سیره اهل‌بیت (علیهم‌السلام) نیز مهریه‌ها سبک و معقول بوده‌اند. مهریه‌های گزاف، ضمن افزایش فشار روانی و اقتصادی بر جوانان، موجب شکل‌گیری

۱ حیدری نراقی، پیوند آسمانی

۲ التجایی، عزیز زاده، بررسی عوامل بررسی عوامل اقتصادی و فرهنگی موثر بر سن ازدواج در ایران

۳ رفیعی، موحد، روش همسرگزینی

دیدگاهی نادرست درباره‌ی فلسفه ازدواج می‌شود. علاوه بر این، چنین نگرشی ممکن است به خانواده‌های دیگر نیز سرایت کند و به‌صورت یک عرف غلط اجتماعی، فراگیر شود^۱

۳-۱ گسترش شهرنشینی و تحصیلات : گسترش شهرنشینی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی و اقتصادی، تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر زندگی افراد و خانواده‌ها داشته است. یکی از مهم‌ترین پی‌آمدهای این تغییر ساختاری، تحول در نظام آموزشی و ارتقاء سطح تحصیلات جوانان است. در این راستا، بسیاری از اقتصاددانان ساختارگرا، با بررسی اقتصاد به‌صورت چندبخشی، سعی در نشان دادن این تغییرات دارند. به‌عنوان مثال، در مدل دوگانه لونیس (۱۹۵۴)، تفاوت‌های بارزی بین بخش سنتی روستایی و بخش مدرن شهری مشاهده می‌شود. در این مدل، انتقال منابع و به‌ویژه نیروی کار از بخش سنتی به بخش مدرن، تقریباً هم‌زمان با گسترش نرخ شهرنشینی است. به‌عبارتی، هنگامی که نیروی کار از کشاورزی به سمت صنعت حرکت می‌کند، کارگران و خانواده‌هایشان به تدریج به شهرها مهاجرت می‌کنند. این مهاجرت نه‌تنها موجب هسته‌ای‌تر شدن خانواده‌ها می‌شود، بلکه با اشتغال جوانان در بخش صنعت، زمینه‌های آموزشی و تجربی بیشتری را فراهم می‌آورد. از دیدگاه مذهبی، این تغییرات می‌تواند نگرش جوانان را نسبت به ازدواج دگرگون کند. جوانانی که در محیط‌های شهری مشغول به کار و تحصیل هستند، ممکن است به‌دلیل افزایش فرصت‌های شغلی و درآمد، نسبت به تشکیل خانواده و ازدواج دیدگاه‌های متفاوت‌تری پیدا کنند. این تحول در نگرش، می‌تواند به تغییر معیارهای انتخاب همسر و زمان ازدواج منجر شود. با این حال، اشتغال جوانان در بخش صنعت می‌تواند موجب افزایش درآمد آن‌ها و کاهش وابستگی مالی‌شان به والدین شود. این تغییرات ممکن است پیامدهای متضادی در خصوص سن ازدواج به‌دنبال داشته باشد. برخی از جوانان ممکن است به‌دلیل استقلال مالی، تمایل بیشتری به تأخیر در ازدواج پیدا کنند؛ در حالی که دیگران ممکن است با یافتن همسر مناسب، به تشکیل خانواده در سنین پایین‌تر رغبت داشته باشند. تأثیرات این متغیرها بر سن ازدواج، در بسیاری از مطالعات تجربی به‌خوبی بررسی شده است و نتایج متنوعی را به همراه داشته است^۲

طولانی بودن مدت تحصیلات دانشگاه: طولانی بودن مدت تحصیلات دانشگاه و افزایش نسبت دختران به پسران، که طبق بعضی آمارها تنها ۴۳/۳۵ درصد کسانی که در کنکور شرکت می‌کنند، پسر هستند، همین سبب شده است اولاً، اغلب پسران و دختران تا پایان تحصیلات و بعد هم تا هنگام اشتغال، از ازدواج سرباز

۱ حیدری نراقی، پیوند آسمانی

۲ النجایی، عزیز زاده، بررسی عوامل بررسی عوامل اقتصادی و فرهنگی موثر بر سن ازدواج در ایران

زنند. ثانیاً، دختران به علت داشتن تحصیلات دانشگاهی، حاضر به ازدواج با پسران پشت کنکور مانده نباشند و درصد بالایی از آنان بدون همسر بمانند، یا به ازدواج ناخواسته تن بدهند، چنان که امروز شاهد این معضل هستیم در جوامع سنتی، بیشتر فنون و مهارت ها در خانواده و به صورت غیر رسمی به نسل جدید آموخته می شد و کودکان غالباً وقتی به سن نوجوانی می رسیدند، مهارت شغلی خود را فراگرفته بودند و نیازی نبود پس از بلوغ نیز سالیانی را صرف یادگیری فنون و مهارت های مورد نیاز کنند. اما جوامع جدید چنان پیچیده شده اند که داشتن یک زندگی قابل قبول و متناسب با توقعات جامعه در این گونه جوامع، اغلب مستلزم گذراندن یک دوره بلندمدت تحصیلی است. کسب مدارک تحصیلی موجب اعتبار اجتماعی و اقتصادی افراد می گردد و زمینه استخدام آسان تر آنان را در مراکز اداری، کارخانه ها و مانند آن فراهم می کند. بنابراین، جوانان برای اینکه بتوانند در آینده از موقعیت اجتماعی و اقتصادی بهتری برخوردار شوند، ناگزیرند دهه سوم زندگی خود را نیز برای تحصیل صرف کنند. اشتغال به تحصیل امکان ازدواج بسیاری از جوانان را از بین می برد؛ زیرا جوانانی که از امکانات خوبی برخوردار نیستند، نمی توانند همراه با تحصیل، هزینه یک خانواده را تأمین کنند. تحصیلات عالی برای زنان بیشتر از این نظر اهمیت دارد که موقعیت اجتماعی آنان را افزایش می دهد. زنانی که تحصیلات بالاتری دارند، معمولاً می توانند با مردانی ازدواج کنند که از موقعیت اجتماعی و اقتصادی بالاتری برخوردارند.^۱ اند و همین موجب میشود دختران تحصیل کرده منتظر مردانی هم سطح خود شوند و از سن ازدواج آنان بگذرد و چه بسا آن فرد مورد نظر را هیچ گاه پیدا نکنند و همچنین پسروانی که تحصیل خوبی ندارد برای همیشه مجرد می مانند آن هم فقط به خاطر سطح تحصیلات زن و بالا رفتن توقع آن دختر !!

۲- فرهنگی

با وجود آنکه کشور ما از فرهنگ غنی و کامل اسلامی برخوردار است، اما به دلایلی همچون نفوذ فرهنگ بیگانه، کم توجهی به آموزه های دینی، و ضعف در انتقال فرهنگ اصیل، بخشی از این فرهنگ کمرنگ شده است در نتیجه ؛ توصیه های مؤکد اسلام به ازدواج به موقع و پرهیز از تأخیر در آن، تا حد زیادی مورد غفلت قرار گرفته اند. جوان ایرانی که در گذشته، ازدواج و تشکیل خانواده را از اولویت های اصلی

^۱ سن ازدواج : عوامل افزایش و راهبرد کاهش آن رجبی ،

در این مقاله تلاش شد علل بالا رفتن توقعات و تأثیرات آن بر ازدواج جوانان بررسی شود. به‌طور کلی، می‌توان گفت که توقعات بالا هم در میان جوانان و هم در خانواده‌هایشان نقش مهمی در تأخیر ازدواج ایفا می‌کند. در این زمینه، دو دسته عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثرند در بخش عوامل اجتماعی، به سنت‌ها و رسوم نادرست و دست و پاگیر اشاره شد که روند طبیعی ازدواج را با مشکلاتی مواجه کرده‌اند. از جمله این موارد، جهیزیه‌های سنگین و مهریه‌های سرسام‌آور هستند که بار مالی و روانی زیادی بر جوانان و خانواده‌هایشان تحمیل می‌کنند و انتظارات را بالا می‌برند در حوزه عوامل فرهنگی، کاهش ارزش‌های دینی و اخلاقی و جایگزینی آنها با فرهنگ آزاداندیشانه غربی، موجب ایجاد تنوع‌طلبی و سخت‌گیری در انتخاب همسر شده است. این امر سبب می‌شود برخی از جوانان از ازدواج امتناع کنند که این مسئله به نوبه خود زمینه‌ساز مشکلات اجتماعی و اخلاقی خواهد بود. همچنین آرمان‌گرایی و تجمل‌گرایی به‌عنوان دیگر عوامل فرهنگی، باعث افزایش چشم و هم‌چشمی‌ها و الزام به فراهم کردن شرایط بسیار کامل و لوکس برای شروع زندگی مشترک شده‌اند. بسیاری از جوانان بر این باورند که برای ازدواج باید امکانات مالی و رفاهی کامل داشته باشند و به همین دلیل، به تعویق انداختن ازدواج را ترجیح می‌دهند. در این میان، نقش رسانه‌ها به‌ویژه در ترویج الگوهای فانتزی و غیرواقعی زندگی مشترک، تأثیر قابل توجهی در افزایش توقعات و انتظارات جامعه دارد در نهایت، در بخش مربوط به تأثیر توقعات بالای خانواده‌ها، مشخص شد که وسواس و سخت‌گیری بیش از حد والدین، همراه با تحمیل نظرات و خواسته‌های خود بر فرزندان، فرایند ازدواج را برای آنها دشوار می‌سازد و حتی گاهی موجب تأخیر یا شکست در ازدواج می‌شود بنابراین، کاهش توقعات غیرواقعی و بازگشت به سادگی و ارزش‌های دینی می‌تواند نقش مؤثری در تسهیل ازدواج جوانان داشته باشد

منابع

- ۱-التجایی، ابراهیم؛ و مینا عزیز زاده؛ <<بررسی عوامل اقتصادی و فرهنگی موثر بر سن ازدواج در ایران>>؛ پژوهشگاه علوم انسانی مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۵: ۲۳
- ۲- امینی، ابراهیم؛ جوان و همسرگزینی؛ قم: نبوستان کتاب، ۱۳۹۲
- ۳- حیدری نراقی، علی محمد؛ پیوند آسمانی؛ قم: مهدی نراقی، ۱۳۸۸

۴- رجبی ، عباس ؛ << سن ازدواج ؛ عوامل افزایش و راهبرد های کاهش آن >> ؛ نشریه علمی ((وزارت علوم)) ، ۱۳۸۶

۵- رفیعی موحد ، مهدی ؛ روش همسرگزینی ؛ قم : بوستان کتاب ، ۱۳۹۱

۶- زر لکی ، شهلا ؛ << خواستن ، خواسته شدن ، خواستگاری ! >> ؛ پیام زن ، ۱۳۸۳

۷- عسکری ، فایزه " فرزند کمتر زندگی بهتر " پیام زن ، ۱۳۹۲

۸- غضنفری ، علی ؛ پیوند پایدار ؛ قم : دلیل ما ، ۱۳۹۵

۹- فاتحی ، محمد ؛ << پیامد های منفی ترویج تفکر آزادی جنسی غربی در کشور >> ؛ پژوهش در دین و سلامت ، ۱۴۰۲

۱۰- فاتحی ، محمد ؛ و محمد جواد توکلی خانکی ؛ << پیامد های منفی ترویج تفکر آزادی جنسی غربی در کشور : . مطالعه کیفی >> ؛ پژوهش در دین و سلامت ، ۱۴۰۲

۱۱- گری ، زینب ؛ ستار پروین ؛ و مهربان پارسا مهر ؛ << واکاوی دلایل تاخیر ازدواج دختران : یک پژوهش کیفی >> . جنسیت و خانواده ، ۱۳۹۷ مطالعات

۱۲- مهرداد ، هرمز ؛ مقدمه ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی ؛ تهران : فاران ، ۱۳۷۹

۱۳- هنرمند ، سید مرتضی ؛ و جمال سروش ؛ << آسیب شناسی تجمل گرایی در سبک زندگی مدرن از منظر اخلاق اسلامی >> فصلنامه مطالعات اسلامی آسیب های اجتماعی ، ۱۴۰۰

